

Jim Enote in Spui 25 te Amsterdam, tijdens het publieke debat *Beyond The Map* op 23 oktober 2014.

Tijdens het publieke debat *Beyond the Map* in Amsterdam legt Jim Enote op zachte toon uit hoe de Zuni, de indianenstam waartoe hij behoort, hun land en cultuur in kaart hebben gebracht. Het interessante van zijn verhaal is vooral wat ze níét hebben gedaan: geen GPS, smartphones of computerkaarten. Geen mensen van buiten die het eigene van de Zuni naar een ‘westerse’ kaart vertalen, maar afgevaardigden uit de gemeenschap die de vertellingen en mythen van de Zuni omzetten in kleurrijke kunstwerken.

A:shiwí A:wán Ulohnanne De Zuni Wereld

Barend Kóbben
ITC-Universiteit Twente

De Zuni zijn een inheems volk in de Verenigde Staten, een van Pueblo-volken van de zuidwestelijke woestijnen. Ooit was vrijwel het hele Colorado Plateau hun territorium, en de oorsprong van het volk ligt in de Grand Canyon. Dit hele gebied is daarom belangrijk in de Zuni-cultuur, maar de moderne maatschappij categoriseert hen als een New Mexico Tribe, omdat de huidige groep van iets meer dan 10.000 stamleden bijna geheel in New Mexico woont. Daardoor zijn hun rechten

Denkbeeldige lijnen op een moderne kaart hebben de Zuni afgesneden van een groot deel van hun culturele erfenis

beperkt tot een reservaat in die staat. Grenzen, denkbeeldige lijnen op een moderne kaart, hebben de Zuni bijna letterlijk afgesneden van een groot deel van hun culturele erfenis.

ONGESCHREVEN GESCHIEDENIS

Zoals veel inheemse volken hebben de Zuni nauwelijks een geschreven geschiedenis. Uit archeologische vondsten is bekend dat ze al zo'n 3000 jaar kleinschalige irrigatielandbouw bedrijven rondom de rivieren in het gebied. In de tijd van de Spaanse conquistadores leefden ze in negen *pueblos*, maar tegen het einde van de 19e eeuw was er nog maar één dorp over, het huidige Zuni.

Hun taal, *Shiwí'ma*, is in meerdere opzichten uniek: deze bestaat al minstens 7000 jaar en heeft geen relatie met enige andere bekende taal. Nog steeds wordt *Shiwí'ma* door de meerderheid van de Zuni actief gebruikt, maar het is puur een spreektaal. De geschiedenis, gebruiken en cultuur zijn vastgelegd in verhalen, liederen en gebeden.

Zoals bij veel Indianenvolken is de sociale cohesie van de groep binnen de huidige maatschappij zeer kwetsbaar gebleken.

Halona:ldiwana'a (The Middle Place). Geddy Epaloose, 2006. Acryl op canvas (110 x 85 cm). Een van de eerste drie kaarten, van het dorp Zuni. De kleine nederzetting wordt beschenen door Sun Father, het symbool van de zon, een belangrijke factor in het Zuni-leven: 'That's how it all began, a basic element but yet most important'.

Bijna de helft van de Zuni leeft onder de armoedegrens, er zijn veel eenoudergezinnen en sociale problemen. Daardoor stokken de orale tradities en dreigt de kennis van de cultuur gefragmenteerd te raken. Dit wordt nog versterkt doordat de kennisoverdracht traditioneel streng gereguleerd is: op basis van sekse, initiatie en positie binnen de maatschappij wordt men deelgenoot gemaakt van bepaalde tradities. Met name op religieus gebied is sommige kennis, bijvoorbeeld van bepaalde heilige locaties en plaatsnamen, voorbehouden aan een zeer selecte groep. Jim Enote beschrijft hoe hij als kersverse directeur van het Zuni Museum and Heritage Center beseftte dat hij veel locaties in de gezangen en gebeden die hij geleerd had, niet wist te liggen. Daarom startte hij het Zuni Map Art Project.

ZUNI MAP ART PROJECT

Waar Irène Hirt (zie pag. 20) de droomlandschappen van de Mapuche trachtte te vertalen in ‘westerse’ kaarten, had Enote de intentie de kaarten te laten aansluiten bij de belevingswereld en expressie van de Zuni zelf. Het lag daarom voor de hand lokale

‘Het is verwarrend, of erger nog, vernederend als je de plekken waarover je zingt of bidt niet echt kent’

kunstenaars in te schakelen. De Zuni-gemeenschap is bekend om zijn inheemse kunst. In vrijwel elk gezin houdt minstens één persoon zich bezig met het vervaardigen van aardewerk, schilderijen of sieraden. De verkoop aan toeristen en serieuze verzamelaars is een belangrijke bron van inkomsten.

Jim Enote organiseerde een bijeenkomst met twaalf culturele adviseurs van de Zuni om te bespreken hoe het culturele erfgoed het best in kaart kon worden gebracht. Het ging daarbij vooral over wat er *niet* gekarteerd mocht worden. Zo konden de eerder genoemde heilige plaatsen niet zomaar afgebeeld worden. Al met al was er bijna een jaar nodig voor overleg en consultaties. Alle

‘De kaarten zijn als familie, ooms en tantes die ons fascineren met hun verhalen over de plaatsen die ze bezochten.’

bekende kunstenaars werden gevraagd voorstellen te maken voor drie kaarten: van het dorp Zuni, het reservaat en de regio. De keuze werd uiteindelijk bepaald op basis van de artistieke merites én de bereidheid te werken in overleg met de gemeenschap.

De eerste drie kaarten waren een groot succes. Nooit eerder hadden de Zuni hun land op deze manier gezien: alle plaatsen waarvan men vond dat je ze moest kennen, waren op een spectaculaire manier afgebeeld in een stijl die aansloot bij hun belevingswereld en cultuur. Het museum besloot er posters van te maken, met extra uitleg en vermelding van de plaatsen op de kaarten. Het leverde nog de nodige hoofdbrekens op om de plaatsnamen vast te leggen in een taal die tot voor kort geen geschreven variant kende. De posters werden verspreid op scholen en onder de bevolking.

Al snel volgden een tweede, derde en later een vierde reeks. Dankzij financiële ondersteuning van een aantal filantropische organisaties konden meer kunstenaars worden ingeschakeld, die ook verder konden kijken dan het hedendaagse, beperkte Zuni-gebied. Daardoor kwamen locaties aan bod uit de lange migratie-geschiedenis, zoals de Grand Canyon, de rivieren van het Colorado Plateau en ook mythische plekken, zoals in de *Journey of Zuni Ancestors to the Land of Everlasting Summer*. Soms waren de kunstenaars nog nooit geweest op de plek die ze gingen karteren. Deels door praktische oorzaken als geldgebrek, maar ook door religieuze taboes of doordat gebieden uit het Zuni-verleden inmiddels deel uitmaken van het territorium van anderen, zoals de Navajo. Octavius Seowtewa, een van de cultureel adviseurs in het project, zegt: *‘These sites are not – were not – mentioned or even talked about, you know, they were sort of off limits’*. Daarom bezochten de artiesten deze en andere afgelegen plaatsen, waarbij ze uitleg kregen van culturele en religieuze adviseurs over hun betekenis. De kaartenmakers varieerden van erkende grootmeesters tot 19-jarige debutanten, en de gebruikte technieken liepen uiteen van acryl, olieverf en aquarel tot digitaal werk, in allerlei vormen en via allerlei media.

Het Map Art Project stelde de Zuni in staat in de voetsporen van hun voorouders te treden, en de rijke geschiedenis en cultuur voor de eigen gemeenschap vast te leggen. Ze dienen ook het strategische doel om de rest van de wereld bewust te maken van de Zuni en hun lange relatie met een groot deel van het Amerikaanse Zuidwesten. •

Four Corners. Joey Zuni, 2008. Acryl op canvas (84 x 107 cm). Het Four Corners-gebied ligt ten noorden van het huidige Zuni-reservaat en maakt deel uit van de lange migratiegeschiedenis van de Zuni. Het omvat de Canyon de Chelly (in het huidige Navajo-gebied), de Mesa Verde en Chaco Canyon. In het midden staat het symbool voor de Sun Father, en in de kaart worden de traditionele religieuze kleuren voor de windrichtingen gebruikt. Tekeningen van maïsplanten geven aan waar landbouw bedreven werd. Net als op veel van de kaarten in het project zien we afbeeldingen van bestaande petroglyphen, rotstekeningen, die overal in deze streken te vinden zijn als markering van belangrijke plaatsen en getuigen van de Zuni-geschiedenis.

De kaarten zijn met toestemming van de uitgever overgenomen uit het boek *A:shiwí A:wán Ulohnanne – The Zuni World*. Jim Enoté & Jennifer McLerran (eds.) 2011. Museum And Heritage Center & The Museum Of Northern Arizona, Flagstaff.